

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
Інститут філології та журналістики

**«З РОДУ НАШОГО КРАСНОГО...»:
ПЕРША ПРОФЕСОРКА ВОЛИНИ**

*Збірник наукових праць
на пошану професора Л. К. Оляндер*

Луцьк
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
2014

...7

.13

.24

31

40

59

76

89

98

13

25

4

5

7

УДК 80(082)

ББК 80я43

3-11

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 5 від 20.11.2012 р.)*

Рецензенти:

Жулинський М. Г. – доктор філологічних наук, директор Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, академік НАН України;

Мірченко М. В. – доктор філологічних наук, професор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

3-11 «З роду нашого красного...»: перша професорка Волині : зб. наук. пр. на пошану проф. Л. К. Оляндер / упоряд. : М. В. Моклиця, Т. П. Левчук. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – 620 с.

ISBN 978-966-600-678-6

До збірника увійшли статті провідних учених, колег та учнів Луїзи Костянтинівни Оляндер. Видання містить праці, присвячені актуальним проблемам мовознавства, літературознавства та журналістики.

Збірник укладено з нагоди 80-річчя доктора філологічних наук, професора Л. К. Оляндер.

УДК 80(082)

ББК 80я43

© Моклиця М. В., Левчук Т. П.
(упорядкування), 2014

© Гончарова В. О. (обкладинка), 2014

© Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, 2014

ISBN 978-966-600-678-6

Зміст

Слово про професора Луїзу Оляндер	7
<i>Полякова Лариса</i>	
Триптих о Е. И. Замятине (к творческому портрету профессора Л. К. Оляндэр).....	13
ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА КОМПАРАТИВІСТИКА	
<i>Оляндер Луїза</i>	
Смислова конвергенція та єдність традиції.....	24
<i>Спиридонова Лидия</i>	
Горьковедение на новом этапе развития.....	31
<i>Червінська Ольга</i>	
«Мертві душі» як передчуття ціннісних пріоритетів культури ХХ ст.	40
<i>Зимомря Николай</i>	
Роль художественного опыта в рецепционном процессе: целостность качественного и количественного познания литературных явлений	59
<i>Зимомря Иван</i>	
До питання про стратегію репрезентації літературних явищ: дискурс взаємодії.....	76
<i>Пономарева Елена</i>	
Модернистская модель ламентации (опыт малой прозы Е. Габриловича)	89
<i>Лановик Мар'яна, Лановик Зоряна</i>	
Теорія О. Потебні в літературознавчому континуумі ХХ ст.....	98
<i>Lucak Switlana</i>	
Dynamizm jako kategoria dominująca w pracach literaturoznawczych Romana Gromiaka.....	113
<i>Ткачук Микола</i>	
Наратив повісті «Тарас Бульба» Миколи Гоголя.....	125
<i>Ершов Володимир</i>	
Дискретність житомирського простору в контексті волинського періоду творчості Ю. І. Крашевського	144
<i>Мельнікова Зоя</i>	
Удзячнасьць Украіне: Уладзімір Караткевіч і ўкраінскае шасцідзсятніцтва	155
<i>Рихло Петро</i>	
«Мовлено в порожнечу»? Альфред Маргул-Шпербер як (не)втрачений голос німецької лірики Буковини	167

41. Kurz J. Vatroslav Jagic und die deutsche Slawistik / J. Kurz // Beiträge zur Geschichte der Slawistik. – Berlin, 1964. – S. 3–12.
42. Lipnicki E. Byron im Befreiungskampfe der polnischen National-Literatur / E. Lipnicki // Magazin für die Literatur des Auslandes. – 1887. – Nr. 20. – S. 303–304.
43. Magazin für die Literatur des In- und Auslandes. – 1885. – Nr. 38. – S. 604.
44. Magazin für die Literatur des In- und Auslandes. – 1888. – Nr. 28. – S. 429.
45. Pypin A. Geschichte der slawischen Literaturen / A. Pypin, W. Spasowitsch. – Leipzig : F. A. Brockhaus, 1880. – 1470 S.
46. Ruthenische Literatur // Magazin für die Literatur des In- und Auslandes. – 1890. – Nr. 22. – S. 350.
47. Schtschurat W. Die «Poetische Ukraine» von Bodenstedt / W. Schtschurat // Österreichische Monatsschrift für den Orient. – 1915. – 41 Jg. – S. 270–273.
48. Witkowska A. Literatura romantyzmu / A. Witkowska. – Warszawa : Państw. Wydaw. Naukowe, 1987. – 367 s.
49. Zaleski D. Correspondencya J. B. Zaleskiego / D. Zaleski. – Lwów, 1902. – Т. III. – 250 S.

УДК 82.0

Іван Зимомя

ДО ПИТАННЯ ПРО СТРАТЕГІЮ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНИХ ЯВИЩ: ДИСКУРС ВЗАЄМОДІЇ

У статті зроблено спробу розкрити сутність художньої модифікації в австрійській малій прозі ХХ століття з проєкцією на виміри рецепції та генологічної парадигми.

Ключові слова: австрійська література, мала проза, генологічна парадигма, проблеми рецепції, художня модифікація.

Зимомя І. К вопросу о стратегии репрезентации литературных явлений: дискурс взаимодействия. В статье сделана попытка раскрыть сущность художественной модификации в австрийской малой прозе ХХ века с проєкцией на измерения рецепции и гено-логической парадигмы.

Ключевые слова: австрийская литература, малая проза, генологична парадигма, проблемы рецепции, художественная модификация.

Zymomya I. The Matters of Representation Strategy for Literary Phenomena: the Discourse of Interaction. In the article in the light of the reception and genological paradigm the essence of the artistic modification in the Austrian short stories in the 20th century is outlined.

Key words: Austrian literature, short fiction, genological paradigm, problems of reception, artistic modification.

Постановка наукової проблеми та її значення. Процес пізнання духовного життя суспільства зумовлює пошук конструктивного підходу до вивчення природи таких факторів, як взаємозв'язки, взаємодія, рецепція національних літератур. Аналогічний вибір дослідницької оптики дає можливість аналізувати істотні явища словесності з акцентом на інтерпретаційне заглиблення в інокультурні художні досвіди [12; 16; 17; 21]. Значимі зміни у внутрішній структурі літературної творчості простежуються, зі свого боку, в аспектах сприйняття явищ крізь призму типології жанрів. Звідси – необхідність усебічного аналізу особливостей і закономірностей художнього розвитку, висвітлення різних форм, тенденцій взаємозбагачення культурної спадщини споріднених і неспоріднених народів на різних історичних етапах.

На сучасному етапі розвитку української словесної науки проблема вивчення й системного осмислення духовних надбань народів Центральної та Західної Європи, у тому числі австрійського, має злободенне звучання. Тому доводиться пошкодувати: західноєвропейські літератури й досі належать радше до пасивного фонду історії українського літературознавства та критики. Активні спроби змінити цю ситуацію за різних епох робили Олександр Білецький, Дмитро Затонський, Дмитро Наливайко, Федір Погребенник, Ярослава Погребенник, Володимир Матвішин, Кіра Шахова, Іван Тешлей, Маркіян Нагірний. У цьому контексті примітний діапазон досліджень українських германістів (Євгенія Волощук, Тимофій Гаврилів, Микола Зимомря, Іван Мегела, Анатолій Науменко, Євген Нечелорук, Петро Рихло, Борис Шалагінов, Лариса Цибенко). Він визначається іманентними потребами вивчення тих феноменів зарубіжного письменства, які демонструють, передусім, свою естетичну вартість, історичну доцільність, органічну сполуку з духовними змаганнями українського народу. У цьому сенсі австрійська література забезпечує змістовний матеріал. Він спонукає до виявлення тісних генетичних зв'язків і типологічних паралелей, зумовлених соціально-історичними, психологічними та ментальними чинниками [3; 5; 11; 14; 15; 19; 22; 28; 39].

Мета статті полягає в розкритті сутності художньої модифікації в австрійській малій прозі ХХ ст. крізь призму вимірів рецепції та генологічної парадигми.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У добу глобалізації, що стимулювала інтенсивність контактів, комунікацій та взаємозв'язків між народами,

культурами й літературами, апелювання до вже наявного досвіду австрійського письменства заслуговує на особну увагу [2, 341]. Його жанрові парадигми характеризуються як мутацією та рекомбінацією жанру у творчості окремих авторів, так і аналогічними за своєю жанровою природою явищами в загальнонаціональному літературному контексті. У цьому плані варто наголосити: особливим витвором австрійської модерної літератури, її промовистим брендом на рівні національної презентеми художньої світобудови є мала проза. Уже в другій половині XIX ст. вона була на вістрі художніх новацій, висвітлюючи виклики епохи [9, 67]. Орієнтація на виміри малої прози склала фундаментальну рису творчості Франца Грільпарцера (1791–1872) та Адальберта Штіфтера (1805–1868). Для передачі специфіки взаємодії суспільства з окремими його одиницями митці з готовністю послуговувалися такими сюжетно-композиційними компонентами, як а) неупереджена й безстороння позиція наратора; б) обрамлення сюжетної лінії; в) віддзеркалення подій за допомогою прийому ретроспекції. Уперше проявився іронічний тип художнього мислення. Воно випромінювало обачну зневіру в мові як об'єктивному комунікативному засобі. Цей модус посилювався у XX ст., коли відбулось остаточне закріплення іронії як норми естетичної якості стилю (Г. ф. Гофман-нсталь, К. Краус, Е. Горват).

У своїх жанрових різновидах і формах саме малі прозові тексти австрійських авторів творять розгалужене явище, що безпосередньо пов'язане з національною традицією та особливостями центральноєвропейської культури. Ідеться не тільки про розмаїтість і панорамну складність малої прози в історико-літературному сенсі, а й про генетичні параметри кожної з її форм (новела, оповідання, оповідка, коротка історія, концентроване оповідання, прозова мініатюра, нарис, поезія в прозі) на різних історичних етапах і в різних художньо-естетичних вимірах.

Генетичний підхід містить закономірну сполуку із завданнями літературознавчого аналізу тексту. Вони пов'язуються як з використанням широкого комплексного підходу до його презентації, так і з панорамним залученням праць інтердисциплінарного характеру. Важливо, що в другій половині XX ст. спостерігається підвищена концентрація уваги з боку літературознавців Німеччини, Австрії, Швейцарії на осмислення тих художніх явищ, що властиві для малої прози та її генетичних різновидів. До розширення уяви про дівість

парадигми теоретичних концепцій малої прози в німецькомовному ареалі спричинилися монографії Й. Клайна, Б. Ф. Візе, Ф. Мартіні, К. Додерера, А. Датти, Л. Ронера, Й. Мюллера, Г. Йекеля, Е. Найса, П. Бюргеля, З. Мелчарека, М. Шрадер, Г. Ауста, Г. Шлаффер, Г. Фенга, Т. Дегерінга, З. Шуберт, В. Фройнда, М. Дурцака, Е. Вассманн. Дослідницькі пошуки провідних австрійських науковців (К. Адел, Г. Голлнер, А. Допплер, Й. П. Стрелка, К. Цайрінгер, В. Шмідт-Денглер) невіддільні від осмислення причин присутності трагічних сторінок у хроніці життя австрійського суспільства [24; 25; 29; 33; 35; 37; 38]. Вони виакцентуюють чинник усвідомленого поєднання різних верств народу, з одного боку, та ролі художнього письменства в австрійському національно-культурному просторі – з іншого.

У ХХІ ст. здобутки австрійського національного письменства відомі й визнані у світі. Однак не втрачає актуальності постановка питання: якою мірою література віддзеркалює історичне буття народу й наскільки автентичним є таке відображення? У цьому зв'язку доцільно підкреслити: саме у ХХ ст. австрійська національна словесність відбула динамічну еволюцію, набула окремішньої ідентичності, залишаючись при цьому вагомою складовою частиною німецькомовної творчості загалом. При цьому мали місце етапи усамостворення австрійської літератури зі специфічними для неї маркерами, а її поступова емансипація із суцільного німецькомовного культурного простору супроводжувалася суперечливими ознаками. Цей дискурс суттєво ускладнюється біографічним чинником, що позначилося на національній ідентифікації авторів. Бо ж чимало австрійських письменників ХХ ст. жило й творило поза межами країни над Дунаєм – у Німеччині, Швейцарії, Франції, Великобританії, США (Германн Брех, Макс Брод, Штефан Цвайг, Ільзе Айхінгер, Інгеборг Бахманн, Петер Гандке, Герберт Кунер).

Генетично австрійське письменство тісно пов'язане, передусім, із німецькою літературою. Звісно, суспільно-історичний розвиток Німеччини, Австрії та Швейцарії має свої диференційні прикмети. Проте для всього цього самобутнього ареалу примітна висока дієвість комплементарної функції. Її сутність полягає в органічному входженні художніх досягнень представників німецького, австрійського та німецькомовного швейцарського письменства в інформаційний контекст, що здатний безпосередньо впливати на естетичні погляди реципієнтів з-над Райну, Дунаю й Рони.

Дискурс розвитку австрійської літератури, її домінуючих жанрових ліній, які опосередковано або безпосередньо перехрещуються в німецькомовному культурному ареалі, заслуговує на детальне й системне розкриття. Дослідження цієї проблематики охоплює з'ясування природи генологічної парадигми та рецепції, зумовлюючи потребу багатопланового розуміння шкали означуваних цінностей. Зі свого боку, це сприяє появі своєрідних інтерактивних дзеркал, у яких нового висвітлення набувають і параметри розвитку української художньої традиції. Адже австрійська література, яка на зламі ХІХ – початку ХХ ст. активно діалогізувала із західноукраїнським культурним простором у межах Австро-Угорської монархії, постає безперечним феноменом. Таким чином, у художніх моделях австрійських авторів своє самобутнє втілення віднайшов і український культурний чинник [1; 4; 6; 8; 10; 13; 18; 20; 23; 27; 30; 31; 32; 34]. Простежуємо й зворотний вплив, джерелом якого була «острівна література» (П. Рихло). Полікультурний світ українських етнічних земель (Галичина, Буковина) дав німецькомовному культурному простору таких майстрів слова, як Леопольд фон Захер-Мазох, Карл Еміль Француз, Сома Моргенштерн, Александр Гранак, Йозеф Рот, Йозеф Калмер, Альфред Маргул-Шпербер, Георг Дроздовскі, Роза Ауслендер, Манес Шпербер, Пауль Целан, Адам Зелінскі. Їхні духовні досягнення творять показовий масив німецькомовного письма.

Корпус текстів малої прози – з огляду на її рецептивний потенціал – належить до презентативних свідчень мистецьких здобутків як австрійців, так і німців та швейцарців. Розкриттю специфічних ознак малої епічної форми з-під пера знакових австрійських творців, на моє переконання, сприяє націленість на осмислення таких пріоритетних питань: а) висвітлення особливостей поширення й сприйняття національних літератур, природи їхньої взаємодії (рецепція як форма міжлітературних зв'язків); б) виявлення специфіки творчого засвоєння та перепрочитання художнього досвіду в динаміці розвитку окремої літературної системи, насамперед Австрії й Німеччини (літературна рецепція); в) трактування літературних фактів у процесі функціонування художніх зразків на рівні сприйняття текстів малої прози крізь призму бінарного співвідношення об'єктивних і суб'єктивних начал: автор-творець – адресат-реципієнт (рецептивна естетика); г) увиразнення жанрово-стильової своєрідності австрійської малої прози ХХ ст. (генологічний дискурс). Поєднання інноваційних

підступів із традиційними засадами дає можливість виявити спільні й відмінні тенденції, розщепити художні явища в зрізах їхньої повторюваності, унікальності, а також фіксованої ефективності щодо якісного збагачення здобутків національних культур з урахуванням естетичної дієвості контекстуального рівня рецепції та парадигми генології.

Стимулом розвитку літературознавчої науки ХХ ст. у країнах Західної Європи було широке застосування різноманітних підходів до аналізу художнього тексту, зокрема з позицій генології (Р. Веллек, Г. Бургер, К. Гамбургер, П. Ернаді, К. К. Полгайм, Й. П. Стрелка, Ц. Тодоров). В українському літературознавстві активно велася розробка теорії поетологічних категорій роду й жанру (О. Астаф'єв, Л. Грицик, Р. Гром'як, І. Денисюк, М. Жулинський, М. Ільницький, Г. Ключок, Н. Копистянська, В. Марко, М. Моклиця, Л. Оляндер, М. Ткачук, С. Хороб, Г. Штонь). З огляду на зміну суспільно-політичних обставин на початку 90-х рр. ХХ ст. в українській науці дедалі помітнішу роль почали відігравати визначальні принципи феноменології, психоаналітичної інтерпретації, герменевтики, архетипної критики, семіології, рецептивної естетики, феміністичного постструктуралізму, неоміфологізму, інтертекстуальності, імагології [7, 238]. Відбулося часткове заміщення звичних найменувань новими дефініціями. До таких понять належить і грецькомовна сполука «генологія» (гр. *génos* – жанр; *logia* – розуміння, знання; *lógos* – думка). Пріоритет щодо впровадження в науковий обіг цього терміна віддається представнику французької літературознавчої школи П. в. Тірему (1871–1948). Розуміння генології як галузі наукового знання повинно сприяти розкриттю характерних рис літературного твору на рівні осмислення природи жанрів як таких «практичних маркерів» («*étiquettes commodes*»), що відповідають реаліям художньої творчості [36, 99–100]. Цій проблемі властиве розмаїття трактувань, а її виміри перебувають на перетині низки наукових дисциплін і різних видів мистецтв.

Природу генологічної парадигми засад плідно вивчали О. Воррен, Р. Веллек, Й. Й. Гілен, С. Скварчинська, К. Бартошинські, Ф. Воллман, Й. Грабак, Ш. Влашін, Й. Гвішч, І. Поспішіл, Ї. Газда, А. Маріно, Г. Крачун, К. А. Реіс, Г. Ерор, В. Луков, Б. Іванюк. Реалії генологічної парадигми характеризує смислова множинність. Це засвідчує художня практика літературного процесу ХХ ст. Звідси – нерідко істотні розходження в європейському літературознавстві щодо моделювання жанрових теорій.

На зламі ХХ – початку ХХІ ст. у літературознавчій науці утверджується тенденція до звільнення від скептичного ставлення до можливості впорядкування жанрів, що характеризує реалії доби постмодерну. Генологічна дисципліна виявила еластичну спроможність адаптуватися до викликів сучасності й виробляти концепції, що здатні відповідати очікуванням реципієнта літературного твору. У їхній основі лежить переконання: жанр – це рухлива, динамічна й історично змінна структура. Він трансформується, підпадає під впливи, набуває видозміни залежно від культурно-історичного контексту. Відкидання жанрової проблематики й заперечення її актуальності загрожує створенню ситуації, коли нові зразки художніх змагань перебуватимуть у вакуумі абстрактних уявлень: вони позбавлені сполуки з пам'яттевим кодом жанру, а також діахронічних і синхронічних зв'язків із типологічно близькими творами.

У німецькомовному просторі сфера вжитку й способів застосування словосполуки «генологія» («Genologie») значно вужча, порівняно з традиційними термінами «поетика жанрів» («Gattungspoetik») та «теорія жанрів» («Gattungstheorie»). Особливу увагу привертають проблеми інтерпретації малих наративних форм, розкриття їхніх жанрових домінант у німецькому, австрійському й швейцарському письменстві. Малу прозу асоціюють із низкою знакових для рецепційного процесу імен (Т. Манн, Б. Брехт, В. Борхерт, З. Ленц, К. Вольф, Г. Воманн, В. Шнурре, Г. Ланге, У. Тімм; А. Шніцлер, Ф. Кафка, Р. Музіль, Г. ф. Гофманнсталь, Ш. Цвайг, І. Бахманн, І. Айхінгер, Т. Бернгард, П. Гандке, Г. Фуссенегер; Р. Вальзер, М. Фріш, П. Біхзел, У. Відмер). Важливим при цьому є виокремлення як синхронних, так і асинхронних тематичних, стильових, жанрово-композиційних ліній, що простежувалися в трансформаціях художніх текстів у вказаних національних літературах із проекцією на конкретну добу – ХХ ст.

Визначення базових параметрів моделей генологічної парадигми австрійської малої прози ХХ ст. передбачає врахування конкретної реалізації її жанрового потенціалу, а також абстрагування її рис передусім від творів аналогічного типу в німецькому та швейцарському письменстві. Важливі узагальнені особливості літературного тексту короткої наративної форми, що зримо виказують його відмінність від великих епічних жанрів. У цьому плані заслуговує на увагу при аналізі текстових структур малої прози таке явище, як «формальний міметизм» (М. Гловінські). Воно пов'язане з оповіддю від «Я-осо-

би», яка створює в реципієнта враження автентичності подій із життя наратора. Цей ефект досягається завдяки наслідуванню автором розмовних елементів задля передачі почуттів та емоцій персонажів, зокрема у внутрішньому монологі. Переконливі приклади містяться у творах «Лейтенант Густль» («Leutnant Gustl», 1900) А. Шніцлера, «Спогад про прекрасні дні» («Erinnerung schöner Tage», 1907) Г. ф. Гофманнстала, «Сільський лікар» Ф. Кафки («Ein Landarzt», 1917), «Амок» («Amok», 1922) Ш. Цвайга, «Шапка» («Die Mütze», 1966) Т. Бернгарда, «Оглядини оранжереї» («Glashausbesichtigung», 1970) Г. Ф. Йонке, «Три гірські оповідання» («Drei Bergerzählungen», 1977) Б. Гелла, «Новини з півночі та півдня» («Nachrichten aus Nord und Süd», 1978) Г. К. Артманна, «Нічне царство доктора Ліпського» («Das nachtländische Reich des Doktor Lipsky», 1979) Г. Айзендле. Варто підкреслити: новела «Лейтенант Густль» А. Шніцлера – це зразок наративної конструкції з огляду на тлумачення та інтерпретацію художніх досягнень австрійських авторів різних поколінь, у тому числі й Г. ф. Гофманнстала, Ф. Кафки, Ш. Цвайга чи Т. Бернгарда.

На зламі XIX та XX ст. для багатьох австрійських авторів характерним був емоційний тонус, близький до психологічного пере-насичення як стан духовного спустошення. У творчості А. Шніцлера, Г. ф. Гофманнстала, Р. М. Рільке відбито процес загального настрою, заснованого на постійному відчутті закономірного розпаду багатонаціональної монархії. Мала проза міжвоєнного періоду (Ф. Кафка, Р. Музіль, Е. Канетті, Й. Рот) відіграла важливу роль в адекватній оцінці ситуації, характерної й для сучасного австрійського суспільства. Транспозиція мистецтва зачепила різні виміри, у тому числі й сферу політики та соціології. Вона проявилась у мотивах: «влада і талант», «талант і влада», «пересічність і всевладдя». Такий ряд опозицій увиразнив вододіл між гуманітарними цінностями й рівнем мовленнєвої компетенції. Неприхованим комунікативним скепсисом відзначена художня манера Е. Канетті. Його сутність полягала у виробленні таких стратегій мови, які б давали змогу «Я-особі» подолати співрозмовника як носія загрози її існуванню.

У другій половині XX ст. у німецькомовному культурному просторі знову почали відігравати помітну роль такі австрійські автори, як Ф. Набл, Ф. Браун, Г. Додерер, Р. Генц, Е. Канетті, Е. Фрід, К. Байер. За ситуації урізноманітнення співвідношення реалій і відпо-

відних художніх версій на передньому плані опинилися малі епічні твори. Вони дали змогу письменникам оперативно вносити корективи в осмислення минувшини та сучасної історії Австрії, а також в інтерпретацію загальнолюдських ідей і уявлень. Цей процес відбувався в умовах розгортання так званої «кризи розповідання». Її симптоми розпізнав ще Р. Музиль на початку 30-х рр. у монументальному романі «Людина без властивостей» («Der Mann ohne Eigenschaften», 1931–1932), у якому відчувається порушення логічного та причинного зв'язку між організацією мовних засобів і впорядкованістю світового порядку. Невідповідність традиційної манери оповіді викликам сучасності згодом усвідомили такі знакові постаті австрійського літературного процесу, як М. Шаранг, І. Айхінгер, Т. Бернгард, П. Гандке. Їхні твори наповнені есеїстичними рефлексіями, що були покликані підкреслити відхід від консервативного типу нарації [26, 19]. Її місце посіли численні «мініатюрні тексти» («Kurztexte») у річищі експериментальної короткої прози.

Розвиток і специфіку австрійської літератури шістдесятих та сімдесятих років ХХ ст. важко уявити й пояснити без інновацій на рівні експериментів щодо мови та художнього мислення. Уже впродовж 50-х рр. ці інновації були характерними для «Віденської групи». Провідні носії цього літературного угруповання тільки опосередковано спонукали до модифікації жанрово-тематичних чинників малої прози. Вони зосереджували увагу, передусім, на впровадженні новацій у драму та поезію. Концентрована увага на мові як виражальному засобі, якому властива не тільки гносеологічна функція щодо реальності, а й матеріальне вираження на рівні ознаки фікціоналізації, посутньо проявилась у творчості багатьох авторів. Ідеться про мовно-філософське обґрунтування концепції дійсності під пером П. Гандке, Б. Гюттенегера, П. Розая, К. Гоффера, Г. Рота, Г. Айзендле, Г. Рюма, з одного боку, та про радикальні мовленнєво-експериментальні конструкції Г. К. Артманна, Г. Бекера, Ф. Й. Черніна, Г. Фалька, А. Глюка, Р. Пріснітца, Ф. Шматца – з іншого.

Своєрідним виразником безфабульної побудови текстових структур на початку 70-х рр. стала поява книжки «Годі оповіді та інші оповідання» («Schluß mit dem Erzählen und andere Erzählungen») М. Шаранга. Тематизація наративної схеми відхиляла засади художнього оповідання. Це значною мірою поглиблювало комунікативну

розколину між митцем і його потенційним реципієнтом. Такий стан речей вимагав активних заходів щодо часткової відмови від експериментаторських позицій на користь фабульної організації системи образів. У творчості Г. Розендорфера, П. Д. Волфкінда, П. Маргінтера, Е. Фітцбауера традиційний для австрійської літератури жанр лірико-епічного оповідання по-новому розкрив свої зображальні можливості в естетичній оцінці мінливого світу. Про їхню приналежність до контексту сучасного письменства свідчить передусім розмаїття залучених літературних алюзій. Оживлення в Австрії традиційних форм оповіді, на відміну від аналогічних процесів у тоталітарних умовах, пов'язувалося не з ідеологічними настановами, а з природною спрямованістю переємності художнього досвіду. До кінця 80-х рр. ХХ ст. рецепція творів низки австрійських письменників у дослідженнях російських та українських літературознавців регламентувалася саме суспільно-політичними доктринами. Це стосується доробку Г. Додерера, який послідовно створював художні моделі, засновані на консервативній традиції як консолідуючого чинника. У перехідний період розвитку австрійського письменства, що супроводжувався переосмисленням системи вартостей, художніх концепцій, творча діяльність Г. Додерера зримо стимулювала еволюцію тематичних обривів і генологічної парадигми малої прози.

У 70-х рр. Ф. Іннергофер, Ю. Шуттінг, Г. Вольфгрубер, Е. Новак, Б. Фрішмут, П. Розай, Р. П. Грубер, Т. Бернгард, П. Гавдже в реалістичному ключі дезавуюють руйнівні соціальні механізми, чим знову успішно наблизили австрійську літературу до осмислення навколишньої дійсності та її злободенних проблем. Ця тенденція набирала обертів і в наступні десятиліття завдяки незмірній рухливості й зовнішній нестійкості розроблюваних у малій прозі конфліктів. До середини 70-х рр. австрійське письменство набуло обрисів упорядкованої художньої системи. Останнє давало можливість відзначити в суцільному літературному річищі різнопланові координати його поступу у воєнний та післявоєнний періоди. Австрійська мала проза двадцятого століття репрезентує поліжанровий організм. У ХХІ ст. він постійно розвивається, даючи оперативні відповіді на злободенні проблеми. Малі епічні форми не тільки збагатили велику прозу художніми досягненнями авторів різних поколінь, а й заклали основу для утвердження австрійської літературної традиції.

Висновки. Мистецтво австрійської малої прози кінця ХХ ст. повною мірою виявляє її поетику, текстову драматургічність як засіб художньої реалізації вчинків, душевних переживань, розкриття загадок і парадоксів, психологічних малюнків. Конфлікти між дійсністю й мрією, взаємини персонажів з іншими та усвідомлення свого внутрішнього ества, відповідне моделювання художньої реальності – усе це передбачало розширення жанрових меж. Модифікація жанрів малої прози у творчості І. Бахманн, І. Айхінгер, Т. Бернгарда, А. Зелінського, П. Гандке, Е. Фітцбауера, М. Ган, Г. Кунера – це вираження їхнього індивідуального письма. Воно виливається в самотнє явище, зумовлене різними напрямками течій, а також тенденціями в австрійській літературі ХХ ст. Стратегія репрезентації передбачає не гру конституювання суб'єктних проявів рецепції, а передусім її реалізацію, власне, як системної моделі взаємодії національних літератур.

Список використаної літератури

1. Андрущенко І. Йозеф Рот або ностальгія з галицьким присмаком / Ігор Андрущенко. – К. : Центр інновацій та розвитку, 1999. – 26 с.
2. Астаф'єв О. Література австро-українського П'ємонту / Олександр Астаф'єв // Олександр Астаф'єв. Орнаменти слова : розвідки, ст., рецензії / упорядкув., післямова М. І. Зимомрі. – Київ ; Дрогобич : Посвіт, 2011. – С. 340–350.
3. Волошук Є. В. Чарівна флейта модерну. Духовно-естетичні тенденції німецькомовної модерністської літератури ХХ ст. у ліриці Р. М. Рільке, прозі Т. Манна, драматургії М. Фріша : монографія / Волошук Євгенія Валентинівна ; [НАН України; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка]. – К. : Вид. дім Дмитра Бурого, 2008. – 528 с.
4. Гаврилів Т. «Вже більше не було Австро-Угорської монархії». Оповіджені долі і поетичні порахунки Йозефа Рота / Тимофій Гаврилів // Подорож до Європи. Галичина, Буковина і Відень на центральноевропейській культурній шахівниці. – Львів : Класика, 2005. – С. 30–55.
5. Гаврилів Т. Шкіц філософії сум'яття. Австрійська література ХІХ–ХХ сторіч / Тимофій Гаврилів. – Львів : ВНТЛ–Класика, 2011. – 365 с.
6. Горбач А. Українські мотиви у творчості Йозефа Рота / Анна Горбач // Сучасність. – 1965. – № 3. – С. 54–61.
7. Гром'як Р. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997–2007 / Роман Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – 368 с.
8. Денисюк І. Австрійські мотиви у прозі Івана Франка / І. Денисюк // Українська література в Австрії, австрійська – в Україні : матеріали міжнар. симпозіуму. – К. : Брама ЛТД, 1994. – С. 78–82.

9. Зимомря І. Австрійська мала проза ХХ століття: художня світобудова : [монографія] / Іван Зимомря ; [наук. ред. Р. Т. Гром'як]. -- Дрогобич ; Тернопіль : Посвіт, 2011. – 396 с.
10. Зимомря М. І. Карл-Еміль Француз у контексті українсько-німецько-єврейських культурних взаємодій на зламі ХІХ ст. / Микола Іванович Зимомря // Єврейська історія та культура в країнах Центральної та Східної Європи : [зб. наук. пр.]. – К. : [б. в.], 1998. – Т. 1. – С. 52–55.
11. Мегела І. Ілюзія і реальність / Іван Мегела // А. Шніцлер. Передбачення долі : п'єси, оповідання ; [пер., передм. та прим. І. Мегели]. – Черківці : Молодий буковинець, 2001. – С. 3–28.
12. Моклиця М. Естетика Лесі Українки (контекст європейського модернізму) / Марія Моклиця. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 241 с.
13. Наливайко Д. Українська тема в творчості К.-Е. Францова / Дмитро Наливайко // Карл-Еміль Француз. За правду : роман, повість, оповідання ; [прим. М. І. Зимомрі]. – Ужгород : Карпати, 1982. – С. 5–20.
14. Науменко А. М. Поетико-стильові принципи драматургії К. Крауса / А. М. Науменко // Новітня філологія. – 2007. – № 7. – С. 178–245.
15. Нечепорук Е. И. История австрийской литературы XIX века / Е. И. Нечепорук. – Симферополь : Изд-во Таврического экологического ин-та, 1998. – 262 с.
16. Оляндер Л. Волинський текст в українській та польській літературах (ХІХ–ХХ ст.) / Луїза Оляндер. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 235 с.
17. Поліщук Я. І ката, і героя він любив... : Михайло Коцюбинський: літературний портрет / Ярослав Поліщук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 304 с.
18. Рихло П. В. Українська літературна школа в австрійській літературі / Петро Васильович Рихло // Буковинський журн. – 1998. – № 2. – С. 133–139.
19. Рихло П. Український меридіан Карла Еміля Францова / Петро Рихло // Карл Еміль Француз. Устапіса. Культурологічні нариси ; [пер. з нім., передм. й коментар Петра Рихла]. – Чернівці : Книги–ХХІ, 2010. – С. 7–17.
20. Рудницький Л. Іван Франко й австрійський культурний простір: вплив середовища на творчість поета / Л. Рудницький // Леонід Рудницький. Світовий код українського письменства : вибр. літературознавчі ст. й дослідж. ; [упоряд. Степан Хороб]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського нац. у-ту ім. В. Стефаника, 2010. – С. 31–50.
21. Торкут Н. М. Проблеми генези і структуризації жанрової системи англійської прози пізнього Ренесансу (малі епічні форми та «література факту») / Н. М. Торкут. – Запоріжжя, 2000. – 406 с.
22. Шалагінов Б. Б. Епоха модерну як поворотний етап від універсальних стилів до творчих методів у західній літературі / Б. Б. Шалагінов // Вісник Житомирського держ. пед. ун-ту. – 2004. – № 16. – С. 142–144.

«3 роду нашого красного...»: перша професорка Волині

23. Adam W. «Die Welt von Vorgestern». Heimat Galizien in der deutschen Exilliteratur / Winfried Adam. – Regensburg, 1998. – 89 S.
24. Adel K. Aufbruch und Tradition. Einführung in die österreichische Literatur seit 1945 / Kurt Adel. – Wien : Wilhelm Braumüller, 1982. – 272 S.
25. Adel K. Die Literatur Österreichs an der Jahrtausendwende / Kurt Adel. – Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien : Lang, 2001. – 288 S.
26. Bialek E. Prowokatorzy i obrońcy ludu: formy zaangażowania w literaturze austriackiej drugiej połowy XX wieku / Edward Bialek. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002. – 182 s.
27. Cordon C. An der Zeiten Ränder: Czernowitz und die Bukowina. Geschichte, Literatur, Verfolgung, Exil / Cécile Cordon, Helmut Kusdat. – Wien : Theodor-Kramer-Ges., 2002. – 396 S.
28. Cybenko L. Galicia miserabilis und/oder Galicia felix? : Ostgalizien in der österreichischen Literatur / Larysa Cybenko. – Lviv ; Wien : VNTL-Klasyka ; Praesens Verlag, 2008. – 220 S.
29. Doppler A. Geschichte im Spiegel der Literatur. Aufsätze zur österreichischen Literatur des 19. und 20. Jahrhunderts / Alfred Doppler. – Innsbruck : Institut für Germanistik, 1990. – 253 S.
30. Kłańska M. Problemfeld Galizien in deutschsprachiger Prosa 1846–1914 / Maria Kłańska. – Wien ; Köln ; Weimar : Böhlau-Verlag, 1991. – 232 S.
31. Pollack M. Nach Galizien von Chassiden, Huzulen, Polen u. Ruthenen. Eine imaginäre Reise durch die verschwundene Welt Ostgaliziens und der Bukowina / Martin Pollack. – Wien ; München : Brandstätter, 1984. – 208 S.
32. Pollack M. Galizien. Eine Reise durch die verschwundene Welt Ostgaliziens und der Bukowina / Martin Pollack. – Frankfurt am Main ; Leipzig : Insel-Verl., 2001. – 238 S.
33. Schmidt-Dengler W. Bruchlinien. Vorlesungen zur österreichischen Literatur 1945 bis 1990 / Wendelin Schmidt-Dengler. – Salzburg ; Wien : Residenz Verlag, 1995. – 559 S.
34. Simonek S. Distanzierte Nähe : die slawische Moderne der Donaumonarchie und die Wiener Moderne / Stefan Simonek. – Bern ; Wien : Lang, 2002. – 242 S.
35. Strelka J. P. Vergessene und verkannte österreichische Autoren / Joseph P. Strelka ; [Edition Patmos. Bd. 12]. – Tübingen : Francke, 2008. – 218 S.
36. Tieghem P. v. La question des genres littéraires / Paul van Tieghem // Helicon : revue internationale des problèmes généraux de la littérature. – Amsterdam ; Leipzig : Editions Academiques Panthéon, 1938. – T. 1 (1–2). – P. 95–101.
37. Zeyringer K. Österreichische Literatur seit 1700 : Eine Literaturgeschichte / Klaus Zeyringer, Helmut Gollner. – Innsbruck : Studien Verlag, 2012. – 600 S.
38. Zeyringer K. Österreichische Literatur seit 1945. Überblicke. Einschnitte. Wegmarken / Klaus Zeyringer. – Innsbruck : Haymon-Verlag, 2001. – 656 S.
39. Zymomrja M. Deutschland und Ukraine : Durch die Abrisse zur Wechselseitigkeit von Kulturen / Mykola Zymomrja ; [hrsg. von Ihor Tratsch ; Einleitung von Roman Hromiak]. – Fürth : Flacius-Verlag, 1999. – 156 S.